

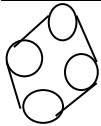

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU TALE ESO...**

Me 12, 2019: Na Siga ni Turaga: Na Tucake mai na Mate: IV: Sa guce ko Mate, sa qaqa ko Jisu sa Tucake Tale mai na Mate: Bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou ni noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegu-cegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa ogo Siga ni Turaga 12 Me, 2019:

Ai Vakamacala me baleta na Cakacaka ni Apositolo: Eda raica enai vola ogo e rua na kenai vakatagedegede: i. Nai tukutuku ni veigauna ena rai vakatamata [historical level]: Eda kila ni vola ko Luke na Vuniwai mai Anitioki, Siria, nai vola ogo kai kuri ga ni nona Kosipeli ka vola taumada vei Ceofilo, dua na turaga rogo ka dokai ka ni tautauvata na vosa ni veidokai ei cavuti vua na kovana ko Filikesa kei Fesito [Cakacaka 23,24,25]. Eso tale era kaya ni volai vei ira na 'lomana na Kalou', ko ya nai balebale ni vosa na Ceofilo.] theo-kalou, philo – loloma]. Eda kila ni tokani nei Paula ko Luke ka rau dau salavata kei koya enai lakolako ni nona kaulotu. A rairai a volai nai vola ruarua, ko ya na Kosipeli [60AD/ACE] kei na Cakacaka [63-70 AD/ACE] mai Sisaria se mai Roma. Baleta ni sotava tiko ko Paula na veika dredre ena nona beitaki mai vei ira na nona meca, sa yaga kina nai vola ogo me sabaya na vei le era kaya tiko na saqati Paula. E sega ni tukutuku kece me baleti Paula, se dua vei iratou na tisaipeli [apostolo], se nai tukutuku ni lotu taumada, ia sa tukuni ga kina na veika bibi me baleta na tete ni cakacaka ni vunautaki ni Tukutuku Vinaka. ii. Na rai mai na yasana vaKalou [Divine level]. Sa vakabibitaki na cakacaka ni Yalo Tabu ka rairai voleka sara enai naki ni vola me yacana "Na Cakacaka ni Yalo Tabu". Sa bibi talega ni solia vei Ceofilo na bibi ni Vakabauta, na kena tete yani nai Tukutuku Vinaka, sega ena nodra vuku kei na kaukauwa vakatamata, ia na kaukauwa kei na veituberi ni Yalo Tabu: kei na kena veibasai ko ya na tete ni nodra veibeitaki na meca me ra beitaki Paula kei ira era vakabauta. Ke sa volai vei ira 'e lomana na Kalou' sa matata sara nai balebale ni vola ogo vei ira era vakabauta ena gauna ko ya kei keda talega ena gauna ogo. Sa bibi sara kina vua na tamata me vakabauti Jisu Karisito me yaco me Turaga kai Vakabula kei na vakasinaiti ena Yalo Tabu. I. Meda rai lesuva vakatotolo na veika sa yaco tiko: Na dina, na qaqa kei na veivakurabuitaki ni sa tucake

tale mai na mate na Turaga ko Jisu, [na vosa vaKirisiki 'anastasis' na 'up' or 'rising'— 'tucake' se 'duri cake' e vakayagataka na vosa 'resurrection' 'tucake tale' mai na mate...nona rairai vei iratou na tisaipeli kei ira na lewe vuqa, sa veisautaka nodra bula yadua. Ena vakasama ni Lotu ruarua: na Eastern Orthodox, e dau vakabibitaka na tucake tale nei Jisu ka okati kina na vei ka kece-universal resurrection kei West [Lotu Katolika VakaRoma kei na Lotu Protestant-Poresiteni;ka okati kina na Lotu Jaji [Anglican-Episcopal] Lotu Wesele, Presbyterian, Congregational kei na kena coka eso na Pentecostal churches] eda vakabibitaka sara na tucake tale nei Jisu [individual resurrection]jeda qai tomana yani ena tucake tale ni tamata vakabauta. Sa tarava, era sa talairawarawa na tamata vakabauta me waraka na sovaraki ni Yalo Tabu. Ni sa yaco mai, ka ra sa vakaukauwataki kina, era sa vakarorogo ena veitalai me tukuni Jisu me tekivu mai Jerusalemi me yacova nai yalayala kei vuravura. Era sa talairawarawa na tisaipeli [gonevuli], baleta nira sa talai yani era sa vakatokai mei apositolo [talai]. Nira sa vakasinaiti ena Yalo Tabu, era sa doudou na tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai ena vukui Jisu [Kosipeli]: na bula nei Jisu, na nonai vakavuvuli [didache-teaching], vakabibitaki na nona mate mai na kauveilatai, na nona tucake tale, na nodra vakasinaiti ena kaukauwa ni Kalou me tukuni se vunautaki Jisu kei na cakacaka ni veivakabulai, na veisau ni tamata me cigpmi se tauri Jisu Karisito me sa nodra Turaga kai Vkabula [vunautaki ni Vosa-kerygma-vaKirisiki-kerugma]. Sa kenai balebale ko ya ni bibi ruarua na vakavulici [teaching of the Word] ni Vosa kei na vunautaki ni Vosa [preaching of the Word]. Ena Cakacaka wase 2-5 nira sa vakasinaiti ena Yalo Tabu, eso era sa vakabauta ka ra lesu ena veiyasai vuravura ni oti na Kanavata ni Lako Sivia kei na Penitiko. Ko ira nai apositolo era sa vakayacora na cakacaka mana, sa tekivu talega mera vakasewasewani, vosacataki vakailasu...era vesu ka biu e vale ni veivesu. Raici Pita kei Joni... ena bogi sa rairai mai na agilosi, sereki rau ka biuti rau tale ena katuba ni Vale ni Soro mai Jerusalemi. Sa tomani tale na vunautaki ni mate, tucake tale nei Jisu, kei na nodra vakasinaiti ena Yalo Tabu...sa dredre me tarovi. Ena vunau nei Pita kei ira na vo ni apositolo sa dusi ira ka beitaki ira nai liuliu ni Lotu nira vakoti Jisu ena kauveilatai. Na ka ga mera cakava, sa vakaraitaki vakadodonu sara, mera veivutuni, era na vakabulai.

Ni bera nida goleva na Cakacaka 9:36-43: I. Raica vakatotolo na veika baleti Saula: i. Ni sa bera na veiliutaki nei Roma a veiliutaki o Kirisiki. O Roma sa tara na veisalatou me vakarawarawataka na veilakoyaki, na duri kei na vakatoroketaki ni veikoro lelevu, na qaravi vakavinaka ni bula vakaivakarau [superb organisations]. Na veiliutaki nei Roma sa maroroi vinaka kina na lawa, ka vinaka na gaunisala ni veilakoyaki. ii. Ni bera o Roma ea veiliutaki taumada ko Kirisiki, ka vakaduria na vei koro ni vuli cecere, ka ra vakavulici kina na lewe ni vanua ena vuku kei na kena vosa vuku. Ko Paula ea vuli mai na koro ni vuli torocake mai Tarsisu [University of Tarsus], koro ni vuli vaKirisiki. E rawata talega ko Paula na vuli torocake ena vuku vaKirisiki, ka vakayagataka ena nona veileti vakavuku [dialogue] kei ira na vuku ni Kirisiki me laveti Jisu kina. E kila vinaka na vosa vaKirisiki me vosataka ka vola kina nonai vola. iii. Ena nona yavu vaka Jiu sa tuberi cake ena kena vuli vakalotu, vuli vakaFarisi, laki vakacavari na vuli ki Jerusalemi ena rukui Kamelieli, na Rapai rogo. Ko Roma sa solia vei Saula na nona lewe ni vanua [Roman citizen], ka yacana vaKirisiki, ka kilai vakaRoma me ko Paula. Ko ira na kai Kirisiki era sa solia na vuli torocake ena vuku vaKirisiki kei na vosa me vakayagataki raraba [lingua franca] ka vakarawarawataka na veivosaki kei na cakacaka ni matanitu kei na veitosoyaki, na cakacaka ni veivoli ka okati kina na tete ni lotu. Sa vakarautaki vinaka kina na nonai lakolako ni kaulotu. II. Meda raica totolo na veika baleti

Pita. Sa veicurumaki na volavola nei Luke me tukuni Pita ka vakakina ko Paula [raica nai naki nei Luke ena volai ni vola e cake]. Vakalailai ga na tukuni ni apositolo vakataki Filipe kei Sitiveni, dua veiiratoa na lewe vitu na tuirara. Sa gole vei Pita nai vola me tomani kina na Cakacaka 2ff. Eda raica eke nai vurevure ni kaukauwa nei Pita ni kaya vua na lokiloki, “Sa vakabulai iko ko Jisu Karisito: tucake ka viviga na nomui mocemoce ka lako” [3:6], ka sega ni kaya, “Au sa vakabulai iko.” E na 5:1ff kei na golevi tiko ni Cakacaka, eda rogoca kina na dei kei na doudou nei Pita kei Joni merau kaya ena matadra nai liuliu ni lotu kei na lewe ni Seniadrini [Sanhadrin-Matabose cecere ni Lotu ka ra lewena na qase...lewe 71 se 23, na matabose e cake-upper house kei na matabose era –lower house. Eso na yaca eda kila me .vakataki Kamelieli, Josefa na kai Arimacea kei Nikotimo], ”Sa dodonu me keitou vakarorogo vua na Kalou ka me keitou kakua ni vakarorogo vei ira na tamata...” Mai na Wase 6,7,8 kei na 9 sa matata sara ni talairawarawa vua na Kalou sa tu talega na kenai kauveilatai me vaka eda raica ena bula nei Sitiveni [Wase 7-8]. Na kaukauwa talega ni kauveilatai sa sota kina kei Saula [Paula] na Turaga ko Jisu ka veisautaka nona bula [wase 8-9]. Sa sega ni rere ko Pita, sa tomana tikoga na nonai tavi sa kacivi kina ni sa lomana vakalevu sara nona Turaga ko Jisu [Joni 21:1ff]. II. Sa veivakurabuitaki na veika baleti Sitiveni, nai sevu ni mate ena vukui Jisu, ka vakalailai ga na veika me baleti Filipe [6-7] ka sa gole tale vei Pita nai vola me tomani kina na cakacaka [8:25]. Eda raica eke nai vurevure ni kaukauwa nei Pita, me vaka ea kaya vua na lokiloki, “Sa vakabulai iko ko Jisu Karisito: tucake ka viviga na nomui mocemoce ka lako,” ka sega ni kaya, “Au sa vakabulai iko.” Na kaukauwa nei Pita kei Paula, sai Karisito [Mesaia] Jisu sa tucake tale mai na mate kei na nona veivakasinaiti ko Yalo Tabu.

IV. Mai na Cakacaka 9: 36-43: 1. A tiko mai Lita volekati Jopa ko Pita kei na nonai tokani ka talaki yani e so na mata mera kerei Pita me lako yani ena vale sa davo no kina ko Tapaica se Tavaita ena koro ko Jopa. Sa lako ga ko Pita ena kaukauwa ni Kalou sa tu vua, dina ga ni sa kila ni sa mate na marama dau loloma oqo. Era tagicaki koya tiko e levu na marama yada nira kila na nona yaga vei ira. Sa macala ni tu na vakanuinui ni ko Pita sa veivakabulai oti mai na Matamata ko Lagilagi, a sereki ko ya kei Joni na agilosi mai na vale ni veivesu. Mai Lita voleka ki Jopa a vakabula kina na qase o Inia [seAnasa-Aeneas]. Sa kuruseti na vanua na cakacaka ni veivakabulai nei Pita. Sa ra na nanamaki na vakabauta ni rawa ena kaukauwa ni Kalou me vakayacora ko Pita na caka mana ni veivakabula. 2. Na veivakabulai cecere ka tarava ko ya ko Tapaica se Tavaita—raica ena FNV [yacana vaJiu, kenai balebale na manumanu lalai yavaiva daucici na ‘gazelle’ se ‘antelope’ se dia-deer] se Tokasa [yacana vaKirisiri]. Wilika vakavinaka na caka mana sa na yaco eke, *sa vakaturi cake tale mai na mate o koya e vakabulai*. Sa talei oqo ni toso cake tikoga na cakamana sa vakayacora ko Pita, e ke sa veivakaturi cake mai na mate ena yaca i Jisu, *‘I Tavaita mo tucake mai!’* Raica mada na veika e vakayacora na Turaga ena bula nei Pita ni sa vakasinaiti ena kaukauwa ni tucake tale mai na mate kei na veivakasinaiti ni Yalo Tabu. Na taro levu taudua ga oqo: *E rawa nida vakayacora na tamata vakabauta ena gauna oqo? Sa taro vinaka me veitalanoataki!* 3. Sa vakayagataki eke ko ira na ‘tamata

lotu', 'tamata tabu' se na 'yalo dodonu' se ena vosa nei Jone Oniti 'lewe i soro' mai na vosa na 'saints [hagios vaKirisi ka yavu ni vosa na kenai balebale na 'duidui' se okati tani]. Sa talei nira tomani Pita na tamata era sa vakabauta, yalosavasava ka salavata kei koya ena nona veiqaravi. Eda vakavinavina talega vei ira na yada era kila na Kalou ka duavata ena veika sa vakayacori. Sa talei kina na veitokani vaKarisito se veitokani ni tamata vakabauta e vuqa na ka veivakurabuitaki e rawa ni yaco. Sa dua na i vakaraitaki vinaka dina ki na nodai vavakoso. Sa tiko mai Jopa ko Pita ena vale nei Saimoni na daucaka kuli ni manumanu me dua na gauna balavu; sai vakaraitaki ga ni sa lomani ka ra vakayagataki Pita vakavinaka tiko nai tokani sa soro oti vei Jisu, ko ira sa vakabauta.

B: Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula; ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavina Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatu [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veikulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavou tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarusai [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 23 e tiko enai matai ni wasewase 1-41, sa no kina na vakasama ni Vakatekivu, na Kalou Dauveibuli, sa raica ni sa vinaka na veika kece e bulia ka vakakina na tamata sa buli me ucu Koya. Ia, sa lutu na tamata mai vua na Kalou, ka sa tekivutaka tale na Kalou na nona veivueti. Sa talei ni okata ka vakabauta na tamata ni sa vaka ga na sipi sa gadreva vakaidina me dua e nonai Vakatawa me vaka na Kalou ko Yawe.*

B. Same 23: *Meda tovolea kece meda cavuqaqataka na Same oqo. Na Same rogo ka kilai levu nei Tevita: sa baleta na Dauveivakataucokotaki, Dauloloma, Dauveitaqomaki, Dauveimaroroi, Dauveikauwaitaki, Dauveituberi, Dauveivakacegui [vakuria tale] na Kalou ko Jiova ka vakayagataka ko Tevita ni Kalou Yawe sa kune ni vaka nai Vakatawa ni Sipi vei ira na sipi. Nai yaloyalo*

*ga ni nona cakacaka ko Tevita, na Dauvakatawa sipi; ka laveta cake nai Vakatawa ni sipi ko Jiova ka vakauti keda na sipi [tamata] ena veivanua eda na vakataucokotaka kina noda bula [vakayagataka na veivosa e cake 'dau...' ka veitalanoataka]. Meda tekivu me da raica edua nai vakamacala lekaleka ga, oti meda qai raica eso na vosa bibi: Nai yaloyalo ni Vakatawa Vinaka [Adonai Rohi-Iperiu] sa tekivu boroya eke ko Tevita [I Samuela 16:10-11]. Na sipi era vakararavi, vakarorogo, muria nai Vakatawa e maroroi ira vakavinaka. Sa laurai na veivakasama oqo ena Iperiu 13:20; Joni 10:11; I Pita 5:4]. Ni sa nodai Vakatawa ko Jiova, ena sega talega nida leqa [Adonai Jareh se Jiova Jaire--Ni nona[noda] Turaga na Kalou [Yahweh Provider -Yawe]sa vakaraitaka na ka kecega ena vukuda]; eda sa na kila ga nai Vakatawa Vinaka ka muri Koya. Sa tuberi keda ga ena vanua vinaka meda bula kina. Ni da sotava na veika ca kei na rere, meda yalodei ni sa veitaqomaki ko Jiova [El Shaddai]. Nai Vakatawa oqo sa maroroi keda, vakauti keda ka na sabaya laivi na meca, me rawa kina meda marautaka na kana vata ena Nona tepeli ka meda sotava kina na veiqaravi uasivi duadua eda sa bera ni raica. Sa rauta meda gadreva meda na tiko vata ga kei na Kalou ka sega ni mudu. Na Same oqo sa kauti keda yani ki na Joni 10: 1-18, mo qai wilika. II. Meda raica mada ga e so na vosa bibi ena Same oqo: 1. *Sa noqu i Vakatawa ko Jiova...* E sega ni ganita me tarogi, “E dua tiko li na Kalou? Se, E bula tiko li na Kalou? Na taro vinaka meda taroga: E tiko li na Kalou ena noqu bula? se, E bula tiko li na Kalou ena noqu bula? Na taro oqo ea sauma vinaka ko Tevita: ‘Sa noqui Vakatawa ko Jiova, ena sega na ka me yali vei au.’ 2. *“sa sega na ka me yali vei au”* na noda vakatara me liutaka noda bula nai Vakatawa, sa yalataka ni na vakarautaka na veika kece sara e rauti keda, ka da na sega ni na leqataka e dua na ka. Nai Vakatawa sa kila vakavinaka na vanua me vakauti keda kina: na *‘veico drokadroka, na bati ni uciwai sa drodro malua...sa vakabulabulataka tale mai na yaloqu...*na vanua e tu kina na ‘madrai ni bula’ kakana, na wai tovure ki na bula tawa mudu, na wai ni bula, na vanua e vakavoui tale kina na bula [refresh, renew, re charged]; 3. II. *‘Kevaka ka’u sa lako ena loma ni buca ni yaloyalo ni mate, au na sega ni rerevaka na ca, ni kemuni sa tiko vata kei au.*’ Na *‘buca ni yaloyalo ni mate’*...eda sega na soko tu ga ena wai maravu, ia eda soko talega ena wasawasa voravora, sa tiki ni lakolako ni bula... Sa matata eke nida na sotava na ‘buca ni yaloyalo ni mate’ ena nodai lakolako yadua; ia na DauniSame sa vakasalataki keda meda kua ni taqaya se rere ni sa dautaqomaki keda se tiko nai sasabai meda maroroi kina, [*nai titoko kei na matana ki lagi*]. kei na veika rerevaki e vuqa: na vutu, na tauvi mate [cancer, AIDS/HIV, sa tiko se sega na kenai wali vakavuniwai], na rarawa e da sotava ena veisiga, na vakacalaka: na veileqa kece oqo sa vaka me da sa yacova nai otioti ni bula ka sai cavacava ni vei ka kece sara...kua ni leqa, sa sega ni cava*

e ea nai lakolako! Ena yasana kadua, sa tu kina nai Vakatawa... *“au na sega ni rerevaka na ca ni kemuni sa tiko vata kei au,” sa veimaroroi na Kalou ka salavata kei keda.* 4. Nai yaragi ni Vakatawa ni sipi: i). ‘scrip’ na noke lailai caka e na kuli ni manumanu ka tawa kina na kena kakana-madrai, vuanikau vakamamaca, olive kei na jisi; ii). ‘sling’- nai rabo, raica na Dauveilewai 20:16, sega na koli [sheep dogs], ia sa vakayagataki nai rabo me maroroi ira na sipi me kua ni ra veisebayaki; iii). ‘staff’ titoko: kau lekaleka, sukusukura na uluna mei yaragi. Me taqomaki ira na sipi kei koya nai Vakatawa mai na manumanu kila kei ira na daubutako sipi; iv). ‘Rod’ titoko ka ulu takelo vaka na bati ni siwa, me coriti ira kina na sipi era lako tani se lako sese mai nai qele ni sipi. Sa vakayagataka nai Vakatawa na ucuna takelo me biuta sobu ena qele mera lako sivita se curuma na sipi ka rawa ni ra wiliki kina ena veiyakavi. v). Sa veivolekati sara nai Vakatawa kei na sipi ka cavuti ira yadua ena yacadra [qai vakuri ni sa golevi na Joni 10:1-18; 5. *“Lumuta na uluqu enai lumu”* sa kenai vakarau me vakayacora nai taukei ni soqo vei ira yadua na sureti, era sa vulagi bibi kece sara. Nai lumu sa vakayagataki talega ena lumuti ni buli e dua na tui se bete ka veiceguvi kina na Kalou. 6. *“Tepeli e matadra noqu meca”* sa veisureti na Kalou ena kana magiti ka da vulagi dokai kina; 7. *“sa vuabale na mequ bilo”* sa vakaraitaka na vakaikuritaki kei na vuabale ni veiqaravi se nona loloma [gace upon grace] ko koya e veisureti ena kana magiti; 8. *“muri au na yalololoma...tikoga ena vale nei Jiova...sega ni mudu”*... Meda digidigi vaka na Daunisame meda tikoga ena ‘vale nei Jiova’ oi keda kece vakaivavakoso [faith community], ka sega na bula taudua ga [individualistic living]. Eda na nuidei nida bulavata vakaivavakoso, se na noda bulavata vakaveitokani vaKarisito, me vaka sa tu oti na vosa ni yalayala ni Kalou, sa dei tu na dina, dodonu kei na savasava ni Kalou nona loloma tawa mudu.

C. Ai Vakamacala me baleta nai Vakatakila:[Mo raica vata kei nai Vakamacala ni Kosipeli nei Joni baleta ni ko Joni ga nai apositolo e vola ruarua nai vola: Nai Vakatakila, 1,2,3,4 Joni kei na Kosipeli nei Joni]. *Nai Vakatakila nai vola ka vola ko Joni ena gauna ni nodra vakararawataki na tamata eso baleta ga na nodra vakabauti Jisu Karisito. Sa nonai naki levu ga na Dauvolavola me vakayaloqataki ira na vakabauta ka vakadeitaka vei ira na nodrai Nuinui ko ya ko Jisu Karisito. Sa vakamasuti ira mera tudei ka kakua sara ni datuvu se soro koso veitalia ga na bibi ni nodra vakacacani se vakararawataki. Nai Vakatakila, ‘Revelation’ e vakadewataki mai na vosa vakirisi na ‘apokalupsis’ se ‘apocalyptic,’ e rua na vosa na ‘apo’ ‘tawase mai kina’ kei na ‘kalupsis’ e dua nai ubi [tutuvu] se ‘matavulo’ ka sa kenai balebale na ‘kena kautani nai ubi se matavulo’ se ‘sa na qai laurai na ka dina ka a vunitaki tu...sa qai vakatakilai! E tiko na mataqali vola vakaoqo enai VTM, na kenai vakaraitaki vinaka nai vola nei Taniela, kei nai VTV Nai Vakatakila kei na wase ni vola eso me vaka na Marika 13 kei na so tale. Sa matavulotaki tu ka sega ni rawarawa na kena wiliki. E na gauna ni valu e tiko na ‘vosa vuni’, e soli vei ira na sotia batikadi e ra sa kilavata, ke sega ni kila ko ira era sota vakasauri sa rawa nira lauvana. Ena gauna oqo eda vakayagataka na ‘password’ [vosavuni] ni da dolava na ‘computer’ se laki tauri lavo mai na baqe. Na nomu vosavuni [password] o kila ga ko iko, sega tale ni dua, sa vakakina na wilika na ‘apokalupsis’ se Nai Vakatakila meda kila na vosavuni [password]. Ko ira na wilika ena gauna ko ya era kila na vosavuni ka ni ra bula vata kei na Dauvolavola ena dua vata na gauna, dua vata na vanua, dua vata na veiliutaki vakavanua, politiki, vakalotu talega. Era kila vinaka na wilika nai vola kei na kenai balebale talega. E muri mai*

eda sa wilika nai veivola ka ra vola e so e ra bula ena gauna ko ya kei na nodrai tukutuku na turaga kei na marama lotu ka ra vakadewataka mai nai tukutuku. Eda sa tautauri mai vei ira ka tovolea me wilika nai vola vakaogo me da kila na vanua e volai kina, gauna e volai kina, draki ni bula ena gauna ko ya, na bula vakapolitiki, vakamatanitu, veiliutaki, bula vakavanua, bula vakailavo, bula vakalotu [context] me rawa nida kila na vakasama e volai tu kina. E levu na vosa e tiko kina, e ubi kota me vakataki "Papiloni" ena Vakatakila [14:8] ko ya ko 'Roma'. Ena vunitaki ko Roma ka volai ga me ko 'Papiloni', ia era sa kila tiko na vola kei ira na wilika! Me qarauni sara na kena wiliki ena veigauna kece. Dina ga ni levu nai vakamacala kei na kenai vakabalebaletaki na vei raivotu, na vosa e so e no kina, edua ga na ka eda kila, ena vuku ga ni vakabauti Karisito na Turaga, ena qai vakataucokotaka kina na Kalou na vuravura ogo. Sa na vakadrukai vakadua ko Setani, se na vunica, se nai valavalaca, sa nona ga na Kalou na vakarokoroko ni sa vakaduria na Vuravura Vou kei na Lomalagi Vou me nodrai tikitiko na tamata vakabauta. E a vola ko Joni nai apositolo ena nona tikovesu mai na yanuyanu ko Patimo rauta na 95 AD/ACE.

II. Vakatakila 7: 9-17: I. Me da goleva totolo ga na Vakatakila 7:1-8: sa baleta na Lami sa tucake tale koya ko Jisu Karisito, ka sa cecega na drega ni vola, [God in Christ is in control]. ko ira sa Nona na Kalou sa volai e yadredra, ka ra sa vakaduiduitaki mai na nei Setani [13:16]. Na fika 144,000 [12x12x1000] sa levu na kenai vakadewa, ia sa dusia ga na 'taucoko', ko ya, ko ira na tamata ni Kalou era na soqoni kece Vua ka sega sara ni dua ena guilecavi se yali. Na tikina e 5-8 na veiyavusa i Isireli sa duidui mai na kena ena VTM, eke sa okati kecega kina na lewe ni veiyavusa ni tamata vakabauta.

II. Ena tikina 9-17 eda raici ira na yalosavasava mai na veivanua kece, veimataqali kece, veimatanitu kece, kei duivosavosa [multicultural, multiethnic... sa kenai balebale ni ra na tu talega e keya ko ira era vosa vakaViti, na kai Viti!], era na tu ena mata ni Lami ni Kalou. Sa vakadeitaki kina ni tiko kece na noda dui tikina na tamata vakabauta. III. Sa talei ni sa rawa ga ni veivakasavasavataki ko Karisito Jisu, sega ni dua tale. Sa okati ena veisavai nei Karisito Jisu ko ira era vuetaki mai na *veivakararawataki levu [the great tribulation]*. Eda duavata enai naki ni vola ogo me vakayaloqaqataki ira na tamata lotu era sotava tiko na veivakararawataki; sa rawa ni rai yani ki liu ena veivakararawataki levu sa yaco tiko ena veiyasai vuravura kei na kena sa bera ni yaco. [Eda rogoca tikoga ena veisiga na nodra vakararawataki ka vakamatei na vakabauta VaKarisito...sa yalataki ni na yaco tikoga me yacova nai vakataotioti...sa waraki ga na gauna ni Kalou ena noda masumasu, wilika nona Vosa ka veilomani tiko!]. Sa gadrevi ga kina na vosota kei na noda tudei ena noda vakabauta na Turaga ko Jisu Karisito. Sa savai nodrai sulu ena dra ni Lami [Dra i Jisu...sega ni damudamu, ia era savai me vulavula---nanuma tiko na 'dra na kenai balebale na bula' na bula tawacala nei Jisu sa laki tukutuku vua na Kalou, o koya sa vakaio ena vakamamasu nei Jisu ena vukuda me

lomani keda, vakabautaki se vakadonui keda meda nona tale!] me vulavula ka me veiganiti mera tu doudou rawa ena mata ni Kalou savasava. IV. Ko ira na yalosavasava era tu e mata ni Kalou era sa vakalagilagia na Kalou ka cuva sobu ka soKalou ena vakarokoroko kei na vakaaleluya vua sa cecere ka dokai. Emeni! V. Ko koya talega na Olifa kei na Omeka [na matanivola vaKirisi e kenai tekivu na ‘A’ [alpha’, kenai otioti na ‘W’ –kenai rorogo na ‘o’, Omega], ko Koya nai Vakatekivu kei Nai Vakataotioti, ko Koya sa kaukauwa...sa tu vua na lewa, na mana, sa qaqa ni sa tucake tale mai na mate ka solia vei keda na bula vou ogo nida sa vakabauti Koya! VI. Sa tekivuna na Kalou na nona veivakatakilai, ko koya nai vurevure ni veika kecega. Sa solia vei Jisu na veivakatakilai na Kalou. Sa solia na dina ogo ko Jisu vei Joni ena nona tala na nona agilosi, sa qai raivotu [veivakatakilai] ko Joni ena vuku ni veika “sa voleka ni yaco mai” [1:1].

D. Ai Vakamacala me baleta nai vola nei Joni:

Sa duidui sara na Joni mai na kosipeli suivata: Maciu, Marika kei Luke. Ko Joni e dua e voleka sara vei Jisu, “a sa vakararavi ena lomasarei Jisu, ...ko koya sa lomana ko Jisu.” [Joni 13:23]. Ko Joni sa vakabibitaka sara se O cei ko Jisu? ena gauna ni nona bula vakatamata kei na gauna sa volai kina na Kosipeli ogo. Baleta ni qai volai nai vola ogo ni rauta na 85-90 AD/ACE [qai volai sara e muri vei iratou kece na kosipeli] sa levu talega na mataqali vakabauta cala sa tauyavutaki ka vakatavuvulitaki ka so era muria. Sa tubu vakalevu sara nai le ni sega ni Kalou dina ko Jisu se sega ni tamata dina ko Jisu se ko Jisu e Kalou veimama ka tamata veimama. Ia ko Joni sa vakabibitaka sara ni ko Jisu e Kalou dina ka tamata dina talega. Sa sega ni ka ni kila ga vakavakasama, ia sa bibi sara na vakabauti Jisu se na nona veiwekani vata e dua kei Jisu me vakataki koya [Joni]. Ko Jisu vakai koya e tukuni koya ena 7 na vosa ‘Koi au’ [I am], na yaca e vakatokai koya kina na Kalou; ia e tamata talega, ni moce, kana, gunu se tagi, na tiki ni VT lekaleka taudua [Joni 11:35]. Ni da wilika nai vola ogo meda dau namaka talega ni koto kina na vakasama ni dau rua nai balebale ni veivakasama nei Joni [double meaning]. Sa matata sara ni naki bibi nei Joni ena nona vola nai vola mera vakabauta mera yaco kina mera luve ni Kalou [20:30-31]. [Nai vakamacala lekaleka me baleta na gauna e na tadruga ni VTM kei na VTV: Ena gauna ni cava nai vola nei Malakai ki na Maciu e rauta e 400 na yabaki vakacaca, ia e sega ni tiko enai VT na veivola eso e volai ena gauna ogo ka dau vakatokai na ‘Deutronomicals’ yacana vaKatolika nai veivola eso e vakabau me okati mei VT ena 1546 ena Council of Trent. Na Lotu riba tani [Protestants] eda vakatoka me Apocrapha’ ka sega ni okati me vaka nai VT, ia me vaka e kaya ko Martin Luther, “sai vola yaga ka daumaka me wiliki”. E vuqa na vosa enai VTV e tauri mai na veivola ogo. Ni da gadreva meda kila Vinaka na gauna e bula kina na Turaga ko Jisu, e Vinaka meda wilika na veivola ogo ka rauta e 13 nai vola: e rua na I kei II Makapisi...rawa mo wilika sara ke rawa]

Na Joni 10: 22-30: I. Na tikina ogo e yaco tiko ena gauna ni ‘Solevu ni Vakasavasavataki ni Vale ni Soro’ edau vakayacori ena mua ni Tiseba

[Tebeth, vula vakaJiu] me vakananumi kina na nona vakasavasavataka na vale ni soro ko Jutasa Makapisi [Judas Maccabeus] ena 165 BC/BCE, na gauna oqo e tiko ena tadruga ni VTM kei nai VTV me baleta na nona vakacabora e dua na vuaka ko Anitokasi Epifani [Antiochus Epiphane] e Vale ni Soro. Sa tabu sara nai valavala dukadukali oqo ena vakabauta vakaJiu, ni vuaka mada ga e okati me ‘tawa savasava’ ka sa cabori oqo enai soro kama me vaka na sipi, sa cala ka tawa savasava! Sa vakatokai na solevu oqo e daidai me ‘Hannuka’ se ‘Feast of Lights’. Na ‘varada nei Solomoni’ na vanua e vakavaletaki tu, ka gaunisala ki na rara ni vale ni soro ka rawa ni vakayacori kina na soqo. II. Na veitaro era taroga na lewe vuqa e no kina na dai [traps], ka sega ni taro vakadodonu; ka ni ko ira kei na so na tisaipeli era nuitaka tu ni ko Jisu na Mesaia era nanuma me cemuri ira laivi na kai Roma ka mera veiliutaki ko ira ga ena nodra vanua. Ia ni sega ni tukuna na ka era vinakata ko Jisu, era sa beitaki koya ni vosa vakacacataka na Kalou baleta ni kaya ni ‘Luve ni Kalou’ ka sa na donu kina na nodra veibeitaki na Farisi. Me lauviri ena vatu me vaka na lawa [Vunau ni Soro 24:16]. III. Baleta nira sega ni rogoci koya e kauta tale mai ko Jisu na vosa ga a tukuna eliu [10:1ff] ni ko koya nai Vakatawa Vinaka, ko ira era nona sipi era vakarogoci koya ka talairawarawa ena nona vosa. Ni ra sa talairawarawa sa talei ni kaya ko Jisu ni sa solia vei ira me nodra na bula tawa mudu. Ia ko ira eso era vakarorogo tiko, ni ra sega ni talairawarawa ki na nona vosa era sega ni nona sipi. Baleta nira sega ni nona era talaidredre ki na nona vosa ka sega nira muri koya. Ko ira dina oqo na Isireli ka ra lesi me tukuna na dodonu kei na loloma ni Kalou e vuravura. Era sa talaidredre ga. IV. Ko Jisu sa dusia vakamatata se ko cei ko koya, ia era sega ni taura rawa. Sa vakadeitaka ko Jisu se ko cei ko koya mai na nona sereka na veitiki ni VT ni ‘Dou sa kalou’ [FOV] se ‘O ni sa kalou’ –FNV...You are gods or ‘all of you are gods’ [Same 82:6 kei na Lako Yani 4:16; 7:1]. Na Same 82 e dusia e dua nai yaloyalalo ni veilewai me vaka ena Aisea 3:13. Na Same 82, tikina e 6 ‘kalou’ sa levu na kenai vakadewa kei na kena veibataki. Wilika ka rogoca mada oqo e dua na kenai vakamacala. Na Dauveilewai Levu, ‘Na Kalou’ sa dabe ena nonai dabedabe vakaturaganilewa [judge] ka lewai ira o ira e dodonu mera vakatulewa [turaga ni lewa lalai ‘gods’, ko ya na ‘kalou’ ko ira na daulewa ni vuravura, ia na nodra lewa sa sega ni dodonu [corrupt], ko ya ko ira na ‘kalou’ era sa vakayagataka nodrai tutu me solia na lewa cala, sega ni dodonu. Me vakaoqo na tikina 6-7, ‘Au a

lesi kemundou taucoko mo dou Daulewa [turaga se marama ni lewa] nai vukevuke ni turaga ni lewalevu, ia sa cala nomudou vakatulewa, kau sa na vakasivoi kemudou ena nomudoui tutu. Oqo ko ira sa vakatokai me ‘kalou’ na veiliutaki e Isireli baleta ni ra matataka na Kalou. Ia ko Koya [Jisu] e semata e dua na veiwekani cecere kei na Kalou ni ko koya e ‘Luve ni Kalou’ kei na “Keirau sa duabau ga kei Tamaqu”. V. Sa dina oqo ka ‘ni sa sega ni biu wale rawa nai VT’. Nai balebale ni vosa ko ya, Nai VT e sega ni rawa ni voroki se vakacalai –‘the Scripture cannot be broken’ [35]. Nai VT sai vakamacala matata, savasava ka dina. Kevaka eda sa vakadinadinataka se vakabauta ni sa Karisito ko Jisu, sa dodonu talega meda vakadinata na nona vakadinadinataka ni sa Vosa ni Kalou nai Vola Tabu.

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods], na sala ni vakadewataki ni vosa [exegetis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes

enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc, se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara

VEIKAUWAITAKI: A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi

koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo [0405052007 se 0404902810]

49 Mina Road, Menai 2234, NSW,AUST,.

